

Sepicilikte Kullanılan Odun Dışı Orman Ürünlerinin Dış Ticaretinin Değerlendirilmesi

Rıfat KURT^{1,*}, Selman KARAYILMAZLAR¹, Yıldız ÇABUK¹

¹Bartın Üniversitesi, Bartın Orman Fakültesi, 74100/Bartın

*İletişim yazarı: rkurt@bartin.edu.tr

Özet

Türkiye, dünya deri ve deri mamulleri ticaretinde önemli ülkelerden biridir. Bitkisel tabaklamada deriden sonra ikinci en önemli madde olan sepi maddeleri Odun Dışı Orman Ürünleri (ODOÜ) arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada deri sanayinin vazgeçilmez hammaddelerinden biri olan bitkisel sepi maddelerinin 1990-2010 yılları arasındaki dış ticaret durumu incelenmiştir. Elde edilen veriler tablo ve grafik gösterimlerle sunulmuş ve Türkiye'nin 21 yıllık dış ticaretinde önemli paylara sahip ürünler belirlenerek değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: ODOÜ, Sepi Maddeleri, Dış Ticaret, İhracat, İthalat

Determination of Foreign Trade of Non-Wood Tanning Materials

Abstract

Turkey is one of the most important countries in the world in terms of leather and leather products. In vegetable tanning process, after the leather itself, the second most important materials is the tanning material among the important Non-Wood Forest Products (NWFP). In this study the foreign trade of vegetable tanning materials between the years of 1990 and 2010 has been investigated. The data obtained were tabulated and presented in graphs and materials having a large stakes during 21 years of foreign trade were determined and discussed.

Keywords: NWFP, Tanning Materials, Foreign Trade, Export, Import

1. GİRİŞ

Deri yapma işi insanoğlu var olduğundan beri en eski sanatlardan biri olarak önemini korumaktadır. Hayvan derilerinin işlenerek giysilik ve ayakkabılık deriler haline getirilmesi işlemine sanayiciler tarafından sepilme (tabaklama) adı verilmektedir (Armağan, 1988). Derilerin sepilmesinde eski çağlardan beri çeşitli bitki ekstraktlarından faydalanılmıştır. Dünyanın beş büyük endüstrisinden biri olarak kabul edilen deri endüstrisi hazır haldeki deriler, ham deriler, sepileyici madde ve yardımcı maddelerden meydana gelmektedir. Odun dışı orman ürünleri kapsamında yer alan ve deri sanayinde ham derilerin işlenmesinde kullanılan sepi maddeleri çok çeşitli tanenli bitkisel kaynaklardan elde edilmektedir (Şen ve Ark., 2006).

Dünya deri endüstrisinin yıllık sepi maddesi ihtiyacının %30'u bitkisel sepi maddeleriyle karşılanmaktadır. Başlıca sepi maddeleri kabuklar, odunlar, tohumlar, yaprak, kök ve mazılardan elde edilmektedir (Şen ve Ark., 2008). Bitkilerden elde edilen bu malzemeler suda eritilerek deriye emdirilmekte ve böylece deri dış ortamlara; bozunmalara, mikroorganizmalara ve parçalanmalara karşı daha dayanıklı hale gelmektedir.

Ülkemizde deri ve deri ürünleri sektörü imalat sanayiinde yaratılan katma değer % 1'ini karşılamaktadır. Dünya dış ticaretinde önemli bir unsur olan deri ve deri ürünleri ihracatımızın son 5 yıllık gelişimi değerlendirildiğinde ülkemiz ihracatında ortalama % 1 paya sahibi olduğu görülmektedir (URL-1, 2012). Ülkemiz açısından hayati öneme sahip sektörlerden birisi olan bu sektör 10. büyük sanayi sektörü olma özelliğine de sahip bulunmaktadır (Şen ve Ark., 2006). Deri sektöründeki bu gelişim odun dışı orman ürünlerinden elde edilen bazı bitkisel sepi maddelerine olan talepte de giderek artış sağlamıştır.

Bu çalışmada zengin floramızda yer alan odun dışı bitkisel orman ürünlerinin farklı bir kullanım alanı ele alınmıştır. Dericilikte deriden sonraki en önemli aşamalardan biri olan derinin sepilenmesi aşamasında eskiden beri kullanılmakta olan odun dışı bitkisel sepi maddelerinin Türkiye'deki dış ticaret durumu incelenmiş ve değerlendirilmelerde bulunulmuştur. Bu çalışma ile 21 yılda Türkiye'nin hangi bitkisel sepi maddelerinde ihracatçı, hangilerinde ithalatçı konumda olduğu tablo ve grafiklerle sunulmuş, böylece gelecekte Türkiye'nin bu ürünlerin dış ticaretinde hangi ürünlere öncelik vermesi gerektiği gözler önüne serilmiştir.

2. SEPİCİLİKTE KULLANILAN ODUN DIŞI BİTKİSEL ÜRÜNLERİN 1990-2010 YILLARI ARASINDAKİ DİŞ TİCARET DURUMU

Türkiye'de sepicilikte kullanılan bitkisel ürünler ve türevlerinin 1990-2010 yılları arası toplam ihracat, ithalat miktar ve parasal değerlerine bakıldığında (Şekil 1), 21 yıllık zaman diliminde ihracat, ortalama 1,3 milyon kg, ithalat ise 3 milyon kg olarak gerçekleşmiştir. Sepicilikte kullanılan bitkisel ürünlerde daha çok ithalatçı konumda olan Türkiye'nin, sadece 1990-1992 yılları arasında ihracatının ithalatı geçtiği görülürken, en fazla ihracat da yine bu yıllarda gerçekleşmiştir. 1991 yılında 2,6 milyon kg ile en yüksek seviyesine ulaşan ihracat 1993 yılında yaklaşık %67,7'lik bir azalmayla 840 bin kg'a gerilemiştir. Sonraki yıllarda çok fazla değişim göstermeyen ihracat 2003 yılında 1993 yılına göre %120 (2,2 kat) artarak 1,83 milyon kg'a çıkmış, 2010 yılında ise tekrar gerileyerek 548 bin kg düşmüştür.

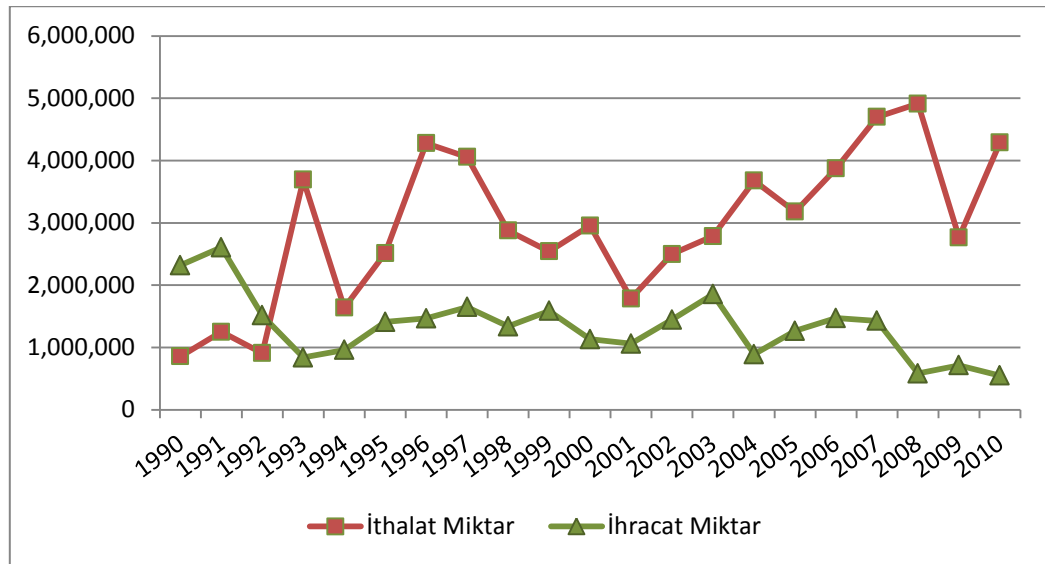
İhracattaki artış ve azalışlarda etkili olan ürünler incelendiğinde özellikle 1990-1992 yılları arasında öne çıkan sumak hülhasının sonraki yıllardaki kademeli düşüşü kaydadeğer bir şekilde dikkat çekmektedir. Çünkü 1991 yılında 2,27 milyon kg ihracatı yapılan bu ürünün, 2000 yılındaki ihracatı yaklaşık % 91 azalarak 192 bin kg'a kadar, 2007 yılında ise 1800 kg'a kadar gerilediği ve sonraki yıllarda hiç yapılmadığı görülmektedir. Aynı şekilde tanen ihracatının da çoğu yıllar sıfır veya sıfıra yakın olarak seyrettiği, en yüksek ihracatın 1992 yılında 30 bin kg olarak yapıldığı görülmektedir. Boya meşesi palamutu ihracatının ise sumak hülhasının aksine artan bir görünüm arz ettiği ve 1990 yılında 317 bin kg olan ihracatın 1995 yılındaki gümrük birliği anlaşmasından sonra kademeli bir şekilde artış göstererek 1995 yılında 1 milyon kg'a, 2003 yılında ise en yüksek seviyeye yani 1,75 milyon kg'a çıktığı görülmektedir (Kurt, 2011).

Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel ürünlerinin ithalat miktarlarına bakıldığında ise (Şekil 1) ihracata göre daha fazla inişli çıkışlı bir durum söz konusu olmuştur. 1990 yılında 857 bin kg olan ithalatın yaklaşık %399 (4,99 kat) artışla 1996 yılında 4,27 milyon kg'a

II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu

ulaştığı, 2001 yılında ise bu değer %58 azalarak 1,78 milyon kg'a gerilediği görülmektedir. 2008 yılında ise bu değer % 175 artarken en yüksek seviyeye yani 4,9 milyon kg'a ulaşmıştır.

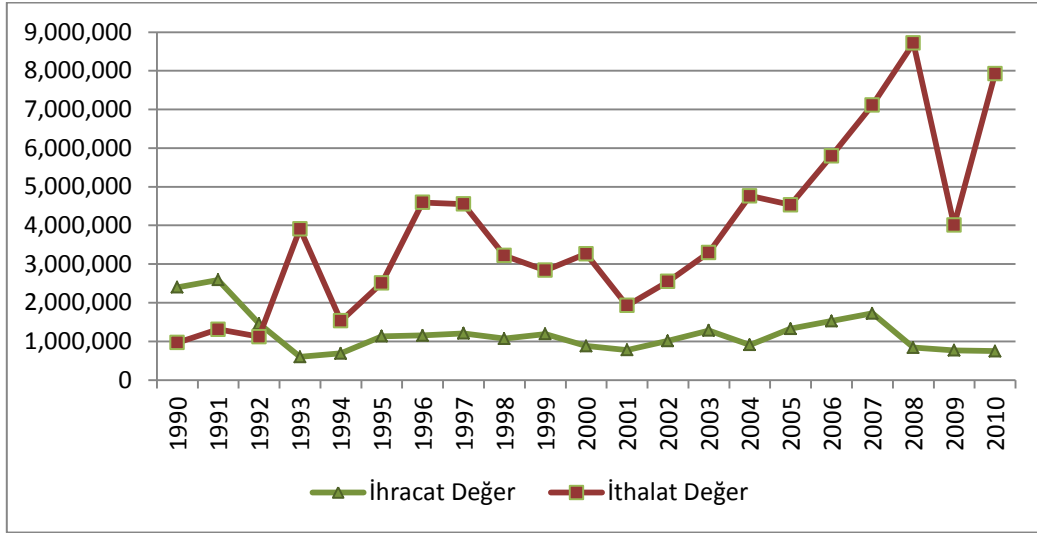
İthalatta değişimlere neden olan ürünler incelendiğinde 1992 yılında 454 bin kg ithal edilen mimoza hülasesının 1993 yılında 2 milyon kg'a, 1996 ve 1997 yılında ise yaklaşık 2,2 milyon kg'a kadar ulaştığı, ancak bu değer 2009 yılında 943 bin kg'a gerilediği görülmektedir. Aynı şekilde 1990 yılında 24 bin kg olan kebrako hülasesi ithalatı 1996 yılında %5616 (57,1 kat), 2007 yılında %7875 (79,7 kat) artışla 1,95 milyon kg'a çıkmıştır. Yine 1990 yılında 93 bin kg olan meşe ağacı ve at kestanesi ithalatı 1996 yılında 596 bin kg'a, 2008 yılında ise en yüksek seviyesine yani 890 bin kg'a ulaşmıştır. Boya meşesi palamudu ve sumak hülasesi ise küçük miktarlarda ithal edilmiş, hatta bazı yıllarda hiç ithal edilmemiştir. 1990 yılında 147 bin kg olan tanen ithalatı ise 1994 yılında 297 kg'a kadar düşmüş, 2009 yılı sonunda ise 41 bin kg olarak gerçekleşmiştir (Kurt, 2011).

Şekil 1. Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel ürünlerin 1990-2010 yılları ithalat-ihracat miktarları (Kg)(TÜİK,2011)

Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel ürünlerin 1990-2010 yılları arasındaki parasal değerleri incelendiğinde ise (Şekil 2) ihracatın ortalama 1,2 milyon dolar, ithalatın ise 3,8 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1991 yılında 2,58 milyon dolar ile en yüksek seviyeye ulaşılan bitkisel sepi maddelerinin ihracat geliri, 1993 yılında yaklaşık %77 azalarak 597 bin dolara gerilemiştir. Sonraki yıllarda 1-1,3 milyon dolar seviyelerinde seyreden ihracat geliri, 2007 yılında 1993 yılına göre %188 (2,88 kat) artarak 1,72 milyon dolara ulaşmıştır.

Sepicilikte kullanılan bitkisel ürünlerin ithalat parasal değerlerinde bakıldığında 2008 yılına kadar kademeli bir artışın söz konusu olduğu söylenebilir. 1990 yılında 967 bin dolar olan ithalatın 1996 da %375 (4,75 kat) artışla 4,59 milyon dolara, 2008 yılında ise 1990 yılına göre %801 (9,01 kat) artışla en yüksek değere yani 8,71 milyon dolara ulaştığı görülmektedir.

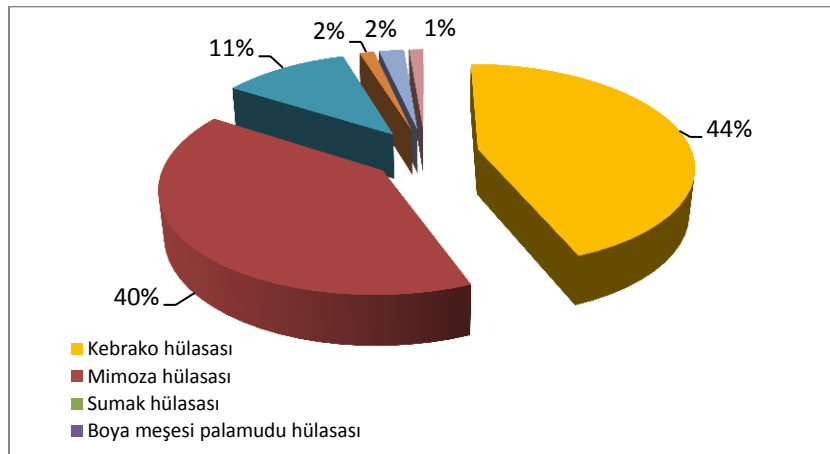

Şekil 2. Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel ürünlerin 1990-2010 yılları ithalat-ihracat parasal değerleri (\$) (TÜİK, 2011)

3. SEPİCİLİKTE KULLANILAN BİTKİSEL ÜRÜNLERİN 2010 YILI İTHALAT-İHRACAT İÇİNDEKİ PAYLARI

Şekil 3'de Türkiye'nin 2010 yılında sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel orman ürünlerinin ithalat miktarları görülmektedir. 2010 yılında en fazla ithal edilen odun dışı bitkisel orman ürünü %44 (1,88 milyon kg) ile kebrako hülasesı olurken bunu %40 (1,7 milyon kg) ile mimoza ve %11 (480 bin kg) ile meşe ağacı ve at kestanesi hülasesının takip ettiği görülmektedir. 2010 yılında sumak ve boya meşesi palamudu hülasesı ise hiç ithal edilmemiştir.

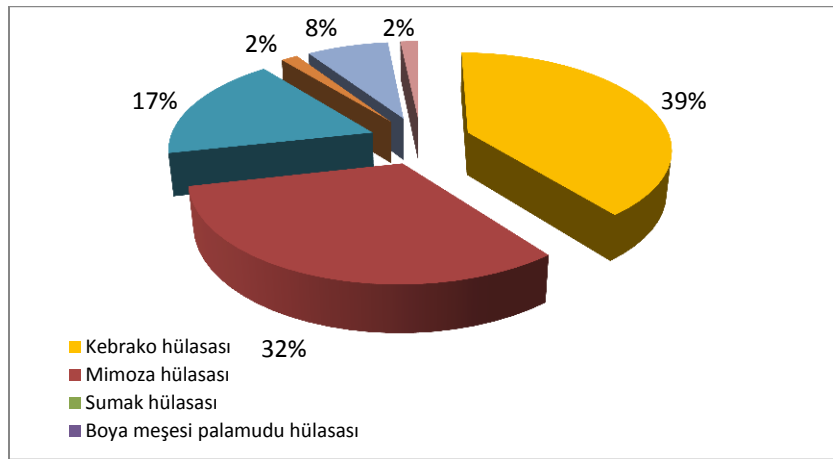
2010 yılı ithalat parasal değerlerine bakıldığında (Şekil 4) yine kebrako ve mimoza hülasesının ithalat değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. 2010 yılında Türkiye'de kebrako hülasesı için harcanan parasal değer %39 ile 3,12 milyon dolar olurken, bu değer mimoza hülasesı için %32 ile 2,54 milyon dolar olmuştur.

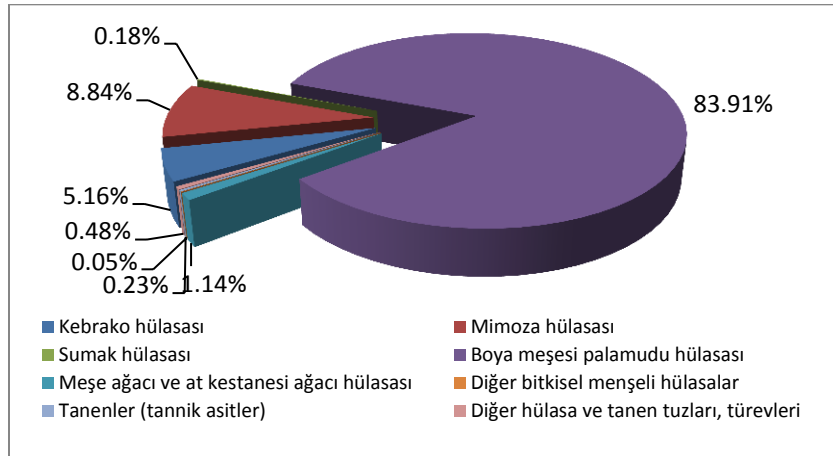
Şekil 3. Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel orman ürünlerinin 2010 yılı ithalat miktarları (TÜİK,2011)

Türkiye'nin sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel orman ürünlerinin 2010 yılı ihracat miktarlarına bakıldığında ise (Şekil 5) özellikle Türkiye'de bitkisel sepilemede yaygın olarak kullanılan boya meşesi palamutunun ön plana çıktığı görülmektedir. 1990-2009 yılları arasında yüksek miktarlarda ihraç edilmiş olan boya meşesi palamutu hülasesı 2010 yılında da %84 payla (460 bin kg) en çok ihraç edilen bitkisel sepi ürünü olmuştur.

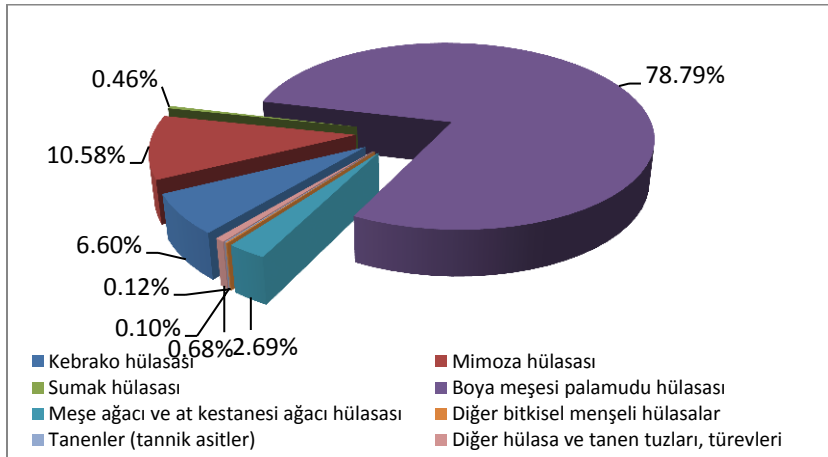
Türkiye'nin 2010 yılı odun dışı bitkisel sepi maddesi ihracat gelirlerine bakıldığında ise (Şekil 6) en fazla gelirin, en fazla ihraç edilen ürün olan boya meşesi palamudu hülasesından elde edildiği görülmektedir. Boya meşesi palamudundan 2010 yılında 587 bin dolar (%78,8) ihracat geliri elde edilirken bunu 79 bin dolar (%10,8) ile mimoza hülasesı takip etmiştir. Sumak hülasesı (3 bin dolar) ve tanen (720 dolar) ihracatının ise çok az yapıldığı görülmektedir.

Şekil 4. Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel orman ürünlerinin 2010 yılı ithalat parasal değerleri (TÜİK,2011)

Şekil 5. Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel orman ürünlerinin 2010 yılı ihracat miktarları (TÜİK,2011)

Şekil 6. Sepicilikte kullanılan odun dışı bitkisel orman ürünlerinin 2010 yılı ihracat parasal değerleri (TÜİK,2011)

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye odun dışı orman ürünleri bakımından çok zengin bir ülke olmakla birlikte, odun dışı orman ürünlerine olan talep ve ilgi de her yıl giderek artış göstermektedir. Odun dışı bitkisel orman ürünlerinin çok sayıda ve farklı kullanım alanlarına sahip olması bu ürünlere olan değeri daha da arttırmaktadır.

Çalışmada odun dışı orman ürünlerinin farklı kullanım alanlarından biri olan bitkisel sepi maddelerinin 21 yıllık dış ticareti incelenmiş ve dış ticarete önem arz eden ürünler belirlenmiştir.

1990-2010 yılları arasındaki dış ticaret verilerine bakıldığında özellikle ihracatta boya meşesi palamudu ve sumak hülasesının ön plana çıktığı görülmektedir. Boya meşesi palamudu ihracatının 1995 yılında gümrük birliği anlaşmasıyla birlikte her geçen yıl giderek artış göstermesi, 1990 yılında 317 bin kg'dan, 2003 yılında 1,75 milyon kg'a çıkması Türkiye için olumlu bir sonuç arz ederken, aynı durum sumak hülasesı için söz konusu olmamıştır. Çünkü Türkiye'nin en çok bitkisel sepi maddesi ihraç ettiği dönem olan 1991 yılında 2,27 milyon kg olarak ihraç edilen bu ürünün 2007 yılından sonra hiç ihraç edilmemiş olması oldukça düşündürücü bir durumdur.

Aynı şekilde bitkisel sepi maddeleri ithalatında ise kebrako ve mimoza hülasesının etkili olduğu görülmektedir. 1990 yılında 24 bin kg olan kebrako hülasesı ithalatı 1996 yılında 57,1 kat, 2007 yılında 79,7 kat artışla 1,95 milyon kg'a çıkmıştır. Mimoza hülasesı ise 21 yıllık ithalattaki değişimlerde etkili olan bir diğer ürün olmuştur. 1990 yılında yaklaşık 450 bin kg olan ithalat 1997 yılında 2,2 milyon kg a kadar çıkmış, 2009 yılında ise 940 bin kg gerilemiştir.

Odun dışı orman ürünlerinden elde edilen bitkisel sepi maddelerinin ihracatında artış sağlamak için sepi ihracatında önde gelen ürünlerin envanter ve yayılış alanları belirlenerek koruma altına alınması ve en uygun toplanma zamanlarının belirlenerek maksimum verim elde edilmesi sağlanmalıdır.

Ülkemizde sepi maddelerinin elde edildiği kaynakların yeterince değerlendirilmediği ve gereken önemin verilmediği görülmektedir. Ormanlarımızdaki sepi maddelerinin değerlendirilmesinin yolu ise bu ürünlerin sonraki yıllarda tekrar hasadını yapabilmek için

tahrip edilmeden toplanması ve ürünleri işleyecek fabrikaların gerekli teknolojilerle donatılmasından geçmektedir. Bunun için Orman Genel Müdürlüğü'nün bu ürünlerin ana toplayıcılarından biri olan orman köylülerine konuyla ilgili eğitim, kurs, seminer gibi çeşitli bilgilendirme toplantıları yapması gerekmektedir. Ayrıca Türkiye'de yetersiz olan deri ve deri işleme fabrikalarının son yıllarda devletin bu alanlarda belirlemiş olduğu çeşitli devlet teşviklerinden yararlanarak ve teknolojilerini geliştirerek yeni atılımlar yapması ihracata olan katkıyı daha da arttıracaktır.

Odun dışı bitkisel orman ürünleri içerisinde kullanım alanı çok fazla bilinmeyen bitkisel sepi ürünlerine gereken önemin verilmesi ile hem ülke ekonomisine katkı sağlanacak, hem de bölge çalışanlarına yeni istihdam alanları açılacaktır.

KAYNAKLAR

- Armağan, M., 1988. Palamutun Değerlendirilmesi, Valeks Üretimi ve Kullanım Yerleri, Yüksek Lisans Tezi, KTÜ, FBE, 54 s. Trabzon.
- Kurt, R., 2011. Türkiye Odun Dışı Orman Ürünlerinin Mevcut Durumu ve Dış Ticaret Analizi , Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, 141 s. Bartın.
- Şen, S., Deniz, İ., Hakimoğlu, İ., Tırak, K., Gültekin, Y., S., 2006. Meşe Palamudundan Sepi Maddesi Üretimi, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerleri, 7 s.
- Şen, S., Duru, M., N., Gültekin, Y., S., Binici, L., 2008. Türkiye'de Bitkisel Sepi Maddelerinin Son Yıllardaki İthalatı, İhracatı ve Ülke Ekonomisindeki Yeri, I. Uluslararası Odun Dışı Orman Ürünleri Sempozyumu, s. 1-8.
- TÜİK, 2011. Türkiye İstatistik Kurumu Verileri, Ankara.
- URL-1, 2012. www.sanayi.gov.tr/, T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tekstil, Hazırgiyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörleri Raporu (2012/1), Sektörel Raporlar ve Analizler Serisi, 28 s.